

**QIZILO'NGACH STRIKTURASI RENTGENOLOGIK TASHHISLASH***Shikhov Yorbek**Toshkent Davlat Tibbiyot**Universiteti, katta o'qituvchi**Riskibayeva Kamola Olimjon qizi**Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, talaba**e-mail: riskibayevakamola@gmail.com*

**Annotatsiya:** Ushbu ishda qizilo'ngach kasalliklarini tashhislashda rentgenologik tekshiruv usullarining o'rni, ularning samaradorligi va o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan. Qizilo'ngachning anatomik tuzilishi va funksional holatini baholashda kontrastli rentgenoskopiya (bariy suspenziyasi bilan) haligacha "oltin standart" bo'lib qolmoqda. Maqolada qizilo'ngachning divertikullari, axialaziya, strikturalar, churralar va xavfli o'smalarning rentgenologik belgilari batafsil tahlil qilingan. Shuningdek, shilliq qavat relyefini o'rganishda pnevmorentgenografiya va ikki tomonlama kontrastlash usullarining afzalliklari ko'rsatilgan. Tadqiqot davomida qizilo'ngach motorikasi buzilishlarini differensial diagnostika qilishda rentgenologik tasvirlarning aniqlik darajasi baholanadi.

**Kalit so'zlar :** Qizilo'ngach, rentgenoskopiya, bariy sulfat, kontrastli tekshiruv, divertikul, striktura, saraton diagnostikasi.

Hozirgi vaqtda ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari orasida qizilo'ngach patologiyalari muhim o'rin egallaydi. Qizilo'ngachning anatomik joylashuvi — bo'yin, ko'krak qafasi va qorin bo'shlig'i orqali o'tishi — uning kasalliklarini tashhislashda o'ziga xos murakkabliklarni keltirib chiqaradi. Rentgenologik tekshirish usuli qizilo'ngachning ham morfologik (shakli, o'lchami, konturlari), ham funksional (motorikasi, evakuatsiyasi) holatini baholash imkonini beruvchi asosiy usul hisoblanadi.

Qizilo'ngachni rentgenologik o'rganish odatda kontrast modda yordamida amalga oshiriladi. Eng ko'p qo'llaniladigan usullar:

- Kontrastli rentgenoskopiya: Bemorga bariy sulfat suspenziyasi ichiriladi. Bu orqali qizilo'ngachning o'tkazuvchanligi, devorlarining elastikligi va qisqarish qobiliyati o'rganiladi.
- Parietografiya: Qizilo'ngach devorining qalinligini va uning atrofidagi to'qimalar bilan munosabatini aniqlash uchun qo'llaniladi.
- Ikki tomonlama kontrastlash: Bir vaqtning o'zida ham bariy, ham havo yuborish orqali shilliq qavat relyefi va mayda o'smalarni aniqlash imkonini beradi.

Normal holatda qizilo'ngach rentgen tasvirida uzunligi 25–30 sm bo'lgan naycha shaklida ko'rinadi. Kontrast modda o'tganda uning qirralari silliq, aniq va elastik bo'ladi.

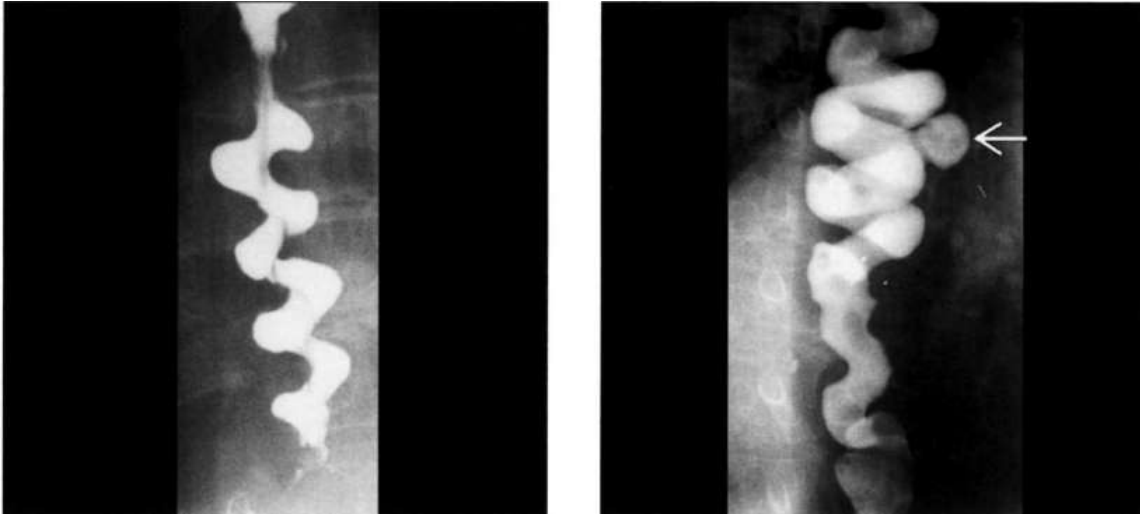
Rentgenologik jihatdan uchta fiziologik torayish farqlanadi:

- Uzuksimon tog'ay sohasidagi torayish;
- Aorta ravog'i va chap bronx bilan kesishgan joydagi torayish;
- Diafragma teshigidan o'tish sohasidagi torayish.

Qizilo'ngachning funksional kasalliklari asosan uchta holat bilan xarakterlanadi: gipermotorika (faollikning oshishi), gipomotorika (faollikning susayishi) va axialaziya. Mazkur jarayonlarni tushunish uchun qizilo'ngachdagi uch xil peristaltikani farqlash lozim: birlamchi peristaltika ovqat yutilishi bilan boshlanadi, ikkilamchi peristaltika esa undan keyin qolib ketgan ovqat qoldiqlarini haydab, a'zoni tozalaydi; ushbu ikki tur o'zaro muvofiqlashgan holda ishlaydi. Aksincha, uchlamchi peristaltika tartibsiz, mayda va ovqatni surish xususiyatiga ega bo'lmagan qisqarishlar bo'lib, ko'pincha keksalar va ayrim xastaliklarga chalinganlarda uchraydi. Patologik holatlarda gipermotorika qizilo'ngachning lokal spazmi, "taspix" yoki "shtopor" (burg'u) shaklidagi deformatsiyalari bilan namoyon bo'ladi. Gipomotorikada esa aksincha, mushaklar tonusi pasayishi natijasida peristaltika sustlashadi va qizilo'ngach bo'shlig'i kengayib boradi (1-rasm). Axalaziya kasalligida qizilo'ngachning pastki (kardial) sfinkteri faoliyati buzilib, u ovqat o'tishi uchun yetarlicha bo'shasha olmaydi. Ushbu patologiyaning asosiy sababi qizilo'ngach devoridagi Auerbach chigali (plexus) nerv tolalarining degeneratsiyasi, ya'ni funksiyasini yo'qotishi bilan bog'liqdir. Kasallikning o'ziga xos belgisi paradoksal disfagiya bo'lib, bunda qattiq ovqatlar nisbatan oson o'tishi, suyuqliklar esa aksincha, ushlanib qolishi kuzatiladi. Vizual tekshiruvda qizilo'ngachning pastki qismi xalqona tilda «sichqon dumi» yoki «chumchuq tumshug'i» kabi o'ziga xos ko'rinishga ega bo'ladi (2-rasm).

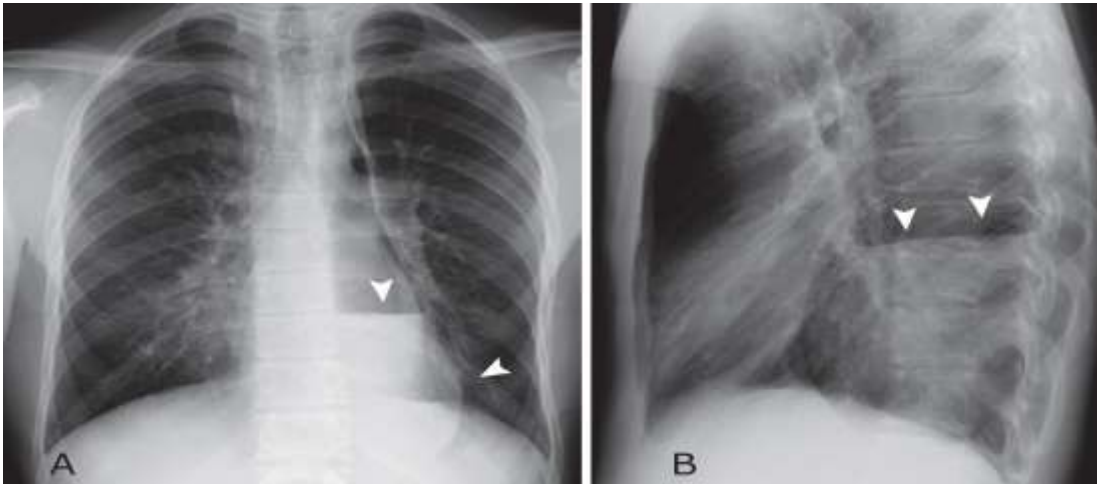
Rentgenologik tekshiruvda axialaziya quyidagi belgilar orqali aniqlanadi:

- Qizilo'ngachning distal qismi simmetrik va tekis chegarali tarzda torayadi.
- Toraygan sohadan yuqorida qizilo'ngach diffuz ravishda kengayadi (suprastenotik dilatatsiya), uzunlashadi va hatto ko'ks oralig'i soyasini ham kengaytirib yuboradi.
- Oshqozondagi tabiiy gaz pufagi kichrayadi yoki butunlay yo'qoladi.
- Ko'ks oralig'i fonida to'planib qolgan suyuqlikning gorizontalsathi ko'rinadi.
- Kengaygan qizilo'ngach ta'sirida traxeya oldinga siljiydi.
- Asorat sifatida aspiratsion pnevmoniya alomatlari kuzatilishi mumkin.



**1-rasm. Diffuz qizilo'ngach spazmi tufayli yuzaga kelgan "shtoporsimon" qizilo'ngach.**

**A-rasm. "Shtoporsimon" qizilo'ngach va pulsion divertikul (strelka bilan ko'rsatilgan).**



**2-rasm. Axalaziya. Ko'ks oralig'i o'rta darajada kengaygan. Yurak siluetida havo-suyuqlik sathining aniqlanishi (strelka bilan ko'rsatilgan) kengaygan qizilo'ngachda suyuqlik borligini bildiradi.**

Qizilo'ngach kasalliklarini rentgenologik tekshirish nafaqat a'zoning anatomik tuzilishini, balki uning funksional imkoniyatlarini baholashda ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Axalaziya va diffuz spazm kabi holatlarda kuzatiladigan o'ziga xos vizual belgilar — qizilo'ngachning "sichqon dumi" yoki "shtoporsimon" ko'rinishi — jarayonning nevrogen yoki mushak tonusi bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Zamonaviy rentgen-tashxislashda quyidagi yangi va muhim jihatlarga e'tibor qaratish lozim:

- Differensial diagnostika: Rentgenologik manzarada qizilo'ngachning simmetrik va tekis torayishi ko'pincha funksional xarakterga (axalaziya) ega bo'lsa, notekis, qirrali va keskin uzilgan torayishlar ko'proq chandiqli strikturalar yoki o'smalardan dalolat beradi.
- Dinamik kuzatuv: Peristaltikaning uchta turi (birlamchi, ikkilamchi va patologik uchlamchi) o'rtasidagi muvozanatning buzilishi kasallikni erta

bosqichda aniqlash imkonini beradi. Ayniqsa, suprastenotik (torayishdan yuqori qismdagi) kengayish darajasi va ko'ks oralig'i soyasidagi o'zgarishlar kasallikning og'irlik darajasini belgilab beradi.

- Klinik ahamiyati: Rentgenologik tekshiruvda aniqlangan "havo-suyuqlik sathi" yoki traxeyaning siljishi kabi belgilar nafaqat qizilo'ngach patologiyasini, balki uning nafas va yurak-qon tomir tizimiga ko'rsatayotgan asoratlarini (masalan, aspiratsion pnevmoniya xavfi) baholashda asosiy mezon hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, qizilo'ngachning funksional holatini rentgen orqali to'g'ri baholash, bemorlarda kuzatiladigan paradoksal disfagiya kabi murakkab simptomlarning tub sababini aniqlash va samarali davolash taktikasini tanlashda oltin standart bo'lib qolmoqda.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Aripov O'.A. "Umumiy xirurgiya" – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2008.
2. Sharifov K.N., Karimov Sh.I. "Ichki kasalliklar propedeutikasi" – Toshkent: "Ibn Sino", 2010.
3. Lindenbraten L.D., Korolyuk I.P. "Meditinskaya radiologiya" (Tibbiy radiologiya) – Moskva: "Meditcina", 2011.
4. Vasiliev A.Yu. "Luchevaya diagnostika: uchebnik" – Moskva: "GEOTAR-Media", 2014.
5. Kahrilas P.J. "Esophageal Motility Disorders" – The New England Journal of Medicine, 2018.
6. Vaezi M.F., Pandolfino J.E., Yadlapati R. "ACG Clinical Guideline: Diagnosis and Management of Achalasia" – American Journal of Gastroenterology, 2020.
7. Karimov Sh.I. "Xirurgik kasalliklar" – Toshkent: "Sharq", 2005.
8. Trufanov G.E. "Luchevaya diagnostika zabolevaniy pishchevoda, jeludka i kishechnika" – Sankt-Peterburg: "Ebi-piter", 2012.
9. Spechler S.J. "Achalasia: Pathogenesis and Clinical Manifestations" – UpToDate Medical Publishing, 2021.
10. Zufarov P.S. "Rentgenologiya va radiologiya asoslari" – Toshkent: "Fan va texnologiyalar", 2015.